

Bilsay Kuruç

Son Yazısı / Tüm Yazıları

Cumhuriyet aygındaki prangadan kurtulamadı

09 Mayıs 2022 Pazartesi

İsmet İnönü, yeni Köy Enstitüleri'nin yapılamamasıyla ilgili İsmail Hakkı Tonguç ve Hasan Ali Yücel'e şöyle dedi: Savaşın sonra hiçbirini bize yaptırmayacaktır

"Köy Enstitülerinin Gücü" başlığı ile çıkan son yazımın (25 Nisan) odak noktası İnönü'nün, 1942'de yukarıdaki sözüdür. Yenileyelim: 1942 Temmuzunda Tonguç'u alarak köylerde ve enstitülerdeki "çalışma seferleri"nden birinin dönüşünde Tonguç'la ve yeni Tarım Bakanı Hatipoğlu ile toplantı yapın hedef koyuyor: "Enstitü sayısı 60'a çıkarılmalı ve 200 bin tarımcı (çiftçi) yetiştirme hazırlığı yapılmalı." Tonguç ciddi bir çalışma yapar. Fakat hedef eldeki kapasiteden çok büyüktür. Bakan Yücel'le uzun uzun görüşürler. Yapamayacaklardır. İnönü'ye giderler, "Olamayacak" derler. Tonguç şöyle demiştir: "Yanıtını yaşam boyu unutamadım: 'İleride çok pişman olacaksınız. Savaşın sonra bu işlerin hiçbirini bize yaptırmayacaklardır. En önemli olanağı kaçıyorsunuz!'"

Sonrasını biliyoruz. Hatipoğlu'nun "bağımsız çiftçi"si, 1945 kışında, TBMM'deki karma komisyonda yok edildi. Doğamadı. Tonguç'un, köyün "enstitü öğretmeni" ile buluşamadı. Kısaca, toprak ve köy yerinden oynatılmadı. Ortaçağdan beri yerleşmiş, katılmış mülkiyet ve ilkel üretim dokusunu tasfiye edemeyince, Cumhuriyet aygındaki prangadan kurtulamadı. O tarihi koşullardaki özlemi bugün iyi anlayabilmeliyiz.

Atatürk'ün, "Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır" sözünün üzerine Köy Enstitülerinde yurttaşlar, toprakla bir aradaydı.

'KURUN-U VUSTADA GİBİ ESİR!'

"Bize yaptırmayacaklardır"ı biraz araştıralım. "Güç" meselesini vurguluyor. İpuçları 1930'lardadır. Cumhuriyetin toprak davasında ilk sözcük işçileri Bakan Şükrü Kaya'dır. Atatürk'ün sesiyle konuşuyor sayılır: "Arazisini ve tarlasını kendisi işletmeyerek, oralarda 'kurun-u vustada (ortaçağda) gibi, yani esir gibi çalışan Türk köylülerini ev ve arazi sahibi yapmak amacımızdır." (1933) "Bugün memleketin 5 milyon nüfusu başkalarının toprağında çalışıyor... Ancak kara ekmeğe yiyecek halledirler. Türk köylüsü Türk'ün efendisidir demek, adeta bir süsten ibaret kalıyor. Bazı illerin yarısından fazlasında köylü başkalarının topraklarında çalışıyor. Bu toprağı ne suretle ele geçirmişler, şimdi ele alacak değiliz... Eğer bu köylüyü toprak sahibi yapmayacak olursak, bu sanayi fabrikalarını kim için, hangi pazarlar için kuruyorsunuz?" (1936) (Biliyoruz, sanayi hareketi 1934'te başladı).

Atatürk'ün kendi sesini de ekleyelim. 1937 yılının kasım ayı, TBMM: "Memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Daha önemlisi, bir çiftçi ailesini geçindirebilecek toprağın 'hiçbir sebep ve suretle bölünemez' bir mahiyet almıştır. 'Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri araziyi, yoğunluğuna ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lazımdır...' Berrak. Belli ki teknik çalışma yapılmış, işin esası saptanmış. 1945'te, Hatipoğlu'nun tasarısında da bu esası bulacağız. Atatürk ile İnönü'nün ortak çizgisidir. 1937 anayasa değişikliğinde temele döşenmiştir. CHP'nin her kademesinde özümsemiş midir? Hayır, gerçek başkadır.

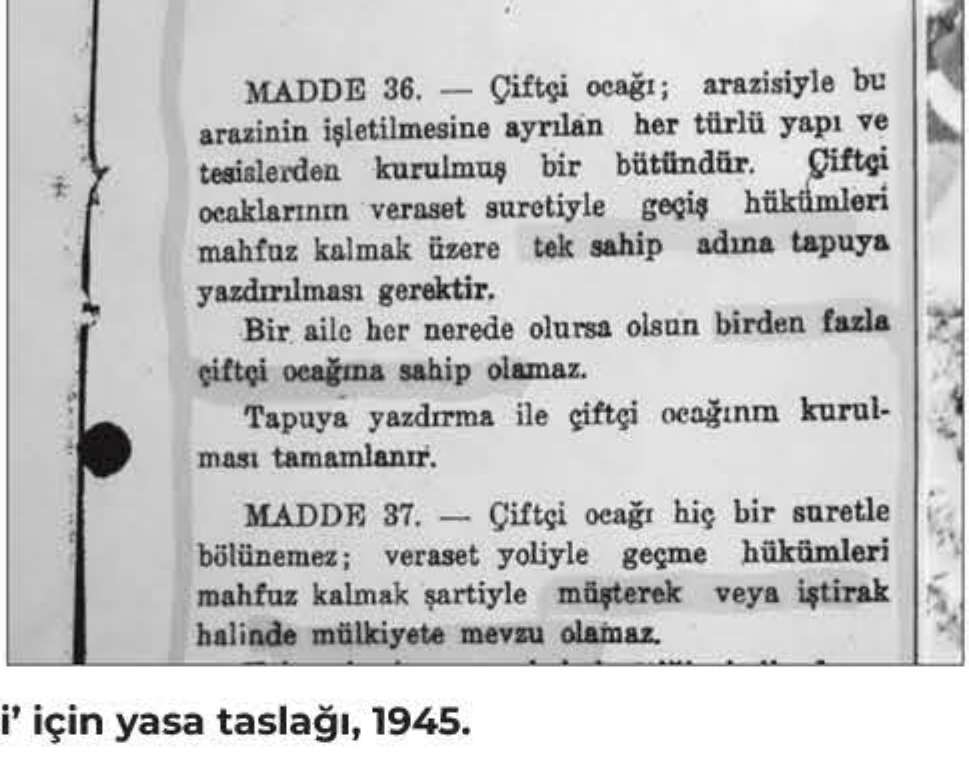
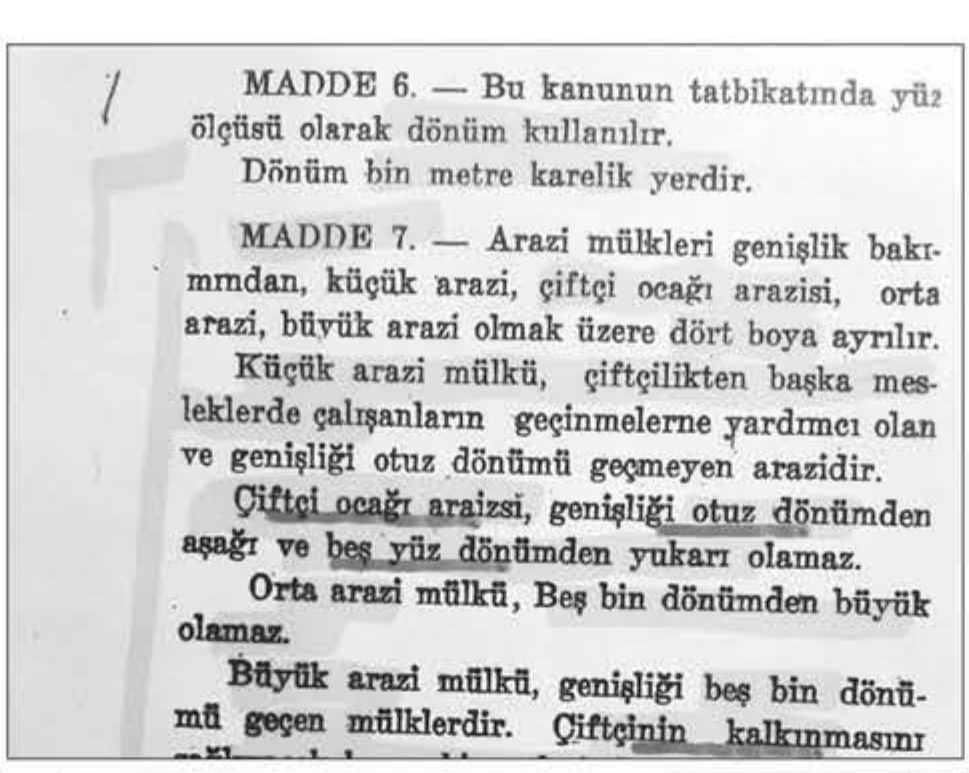
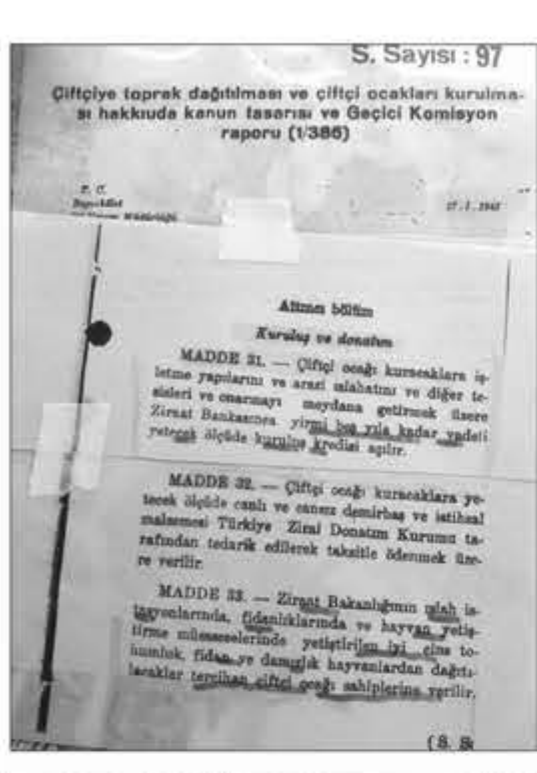
Bu köylüler ülkesinde ekonomik gücün sahipleri büyük topraklılar, eşraf ve tüccardır. Ve değişmez "müttefik"tirler. Ortaçağdan gelen mülkiyet ve basit üretim dokusuna el sürdüremekte kararlıdır. Atatürk ve İnönü'nün önlerine koyduğu dava karşısında bir santim bile gerilemezler! Şaşırtıcı mıdır? Hayır. Ortaçağ 20. yüzyıl karşısında serttir. Ve karşıdevrimin çekirdeğini bağrında korur. Ancak 1940'ları ve devamını yorumlamak için bu kadar bilgi yetmez.

UZLAŞMA DAMARI

Siyaset tarihine girmeyelim. Ancak, dikkatle bakalım. CHF (sonra CHP) en ileri (devrimci) çizgisine 1931'de erişti. 1931 Kurultayı "Altı Ok" demek oldu. İnönü'nün 1932'de Sovyetler'deki "araştırma seferi" sonrasında başlatılan sanayi hareketinin kurgusunu en uzun okun, devletçiliğin mimarı İktisat Vekili Mustafa Şeref Bey (Özkan) yaptı. "Temmuz yasaları"nı getirdi. Bir fiili ekonomik gücün sahibi "sermaye" (ve müttefikleri) hemen rahatsız oldular. Devletçi birikim onların basit üretime kilitlenmiş kâr alanını daraltacaktı. Uzlaşmazlı yarattılar. Eski İttihatçı Halil Bey (Menteşe) sözcülüğünü yaptı: "İktisadî zorunluluk olmadan müdahaleye gidiyorsunuz. Üretim dağılımına devletin müdahalesine gelince iş kolektivizasyona gider. Bunda tehlike görüyorum" diyordu. Sonra M. Şeref Bey istifa etti. "Uzlaşmacı" rolü finans sermayesinden Celal Bey'e (Bayar) verildi. İktisat vekili oldu. Fakat sermayenin karşı çıktığı sanayi hareketini frenleyemedi. Cumhuriyetin güçlü arzusu 1933'te Kadro dergisinde Başvekil İsmet imzalı, "Firkamızın Devletçilik Vafsi" yazısında noktayı koydu. Başka ne oluyor? Sermaye kendi gücünü sınarken, Bayar'ın rolüyle eşzamanlı, parti içinde bir damar oluşmaya başlıyor: Uzlaşma damarı!

İkinci adım daha berrak. 1938'in ikinci yarısı. İnönü siyaset dışında, Atatürk ağır hasta. Bayar, kasım başında TBMM'deki konuşması için Atatürk'e vekâlet eder, konuşmayı o hazırlar. Dikkatle okuyalım: Bir yıl önce Atatürk'ün toprak akzarat kuvveti, "Şefin direktifleri" diyerek inelemiştir. 1938 Kasımında öküdüğü metinde ise değil çiftçinin topraklandırılması, toprak sözcüğü bile yoktur! Berrak değil mi? Kendi siyasal kapasitesini aşarak ve Atatürk adına konuşarak sanki günün artık "uzlaşma günü" olduğunu söylemiştir. Toprak davasını rafa kaldırmaktadır. Devrimci damarı "vitrin'e hapsederek yeni "yükselen değer"i partiye gösteriyor: Fiili güce dokunmamalı, onunla uzlaşmalıyız!

Bayar, fiili gücü koklayan, buna öncelik veren siyaset adamıdır. O koşullarda kendisinde bir misyon arayamayız. Ancak tutarlıdır. Zamanla partinin gitgide daralan devrimci damarı onun için siyasetin yolu değildir. Bir santim bile gerilemeyen ortaçağ dokusu eksenine sırtını dayayacak olan "uzlaşma damarı"nın genişleyeceğini 1930'lardan itibaren görmüştür. Köy Enstitülerinin 1940 ve 1942 yasalarında "yoklar" arasındadır. 1945'te siyasette yeni görev zamanı gelecektir.

Doğamayan 'bağımsız çiftçi' için yasa taslağı, 1945.

'DEMOKRASI İÇİNDE'

Uzlaşmacı damarın gelişmesini, 1942'de Köy Enstitüleri Teşkilat Yasası görüşmelerinde, ortaçağın savunma çizgisine verdikleri destekle okumaya başlayabiliriz. Daha açık seçik görmek istersek uzlaşmacılığın 1945 Şubatı'ndan başlayan "Çiftçiyi Topraklandırma ve Çiftçi Ocakları Kurma" tasarısında Muhtelil Encümen (Karma Komisyon) zemininde ortaçağ mülkiyet sahiplerinin "süven düzeni" ile uyumlu çizgisine bakalım. Uzlaşmacılar orada "Savaşın sonra bize bunların hiçbirini yaptırmayacak olanlar" ile uyum içindedirler. O koşullarda "güç" hangi tarafta görünüyorsa, uzlaşma buna ayarlanmaktadır. İlginçtir, aralarında sonradan "demokrasi mücadelesi"ne katılan isimler de az değildir! Uzlaşmacılık güvenli koşullar arama sanatı ise bunlar artık "demokrasi içinde" demektir. Ortaçağ dokusunu tasfiye hedefi ise 1950'den sonraki iktidarla yerini, ortaçağ ile "barışık yaşama"ya, oğundan destek almaya bırakacaktır. Gelişmelerin o aşaması biliniyor. O aşama günümüze kadar geliyor.

'YAPAY BOLLUK' İÇİNDEKİ KUŞAKLAR KAVRAYAMAZLAR

Son yazımın başlığında "Köy Enstitülerinin Gücü" vardı. Evet, orada bugün bile hissedilen bir güç oluştu. Ortaçağ çizgisini korkutan, uzlaşmacıları da tedirgin eden bir tarihi güç. Ancak henüz bağımsız çiftçi olamamış ve kitlesel olarak henüz aydınlanamamış bir kır dünyasında belirleyici güç olamıyor. Yetmiyor. Tonguç'un ve Köy Enstitülü değerli Pakize Türkoğlu'nun kitaplarında, o yıllarda bazı yerlerde topraksız köylülerin İnönü'nün yoluna çıkarak onunla konuştuğu yazılıdır. Ama büyük kitle pasiftir. Bir demokratik devrimin "olmazsa olmaz"ı sayılacak yeni, kitlesel enerji orada üretilmiyor. Bir minimum ölçeğe (60 enstitü, 200 bin çiftçi) bile ulaşamıyor. Ulaşabilse olur muydu? Ortaçağ ve müttefiki güçler o "muharebe"de dağıtılabilir miydi? Oradan bir farklı demokrasi dünyasına yol açılabilir miydi? Bilemeyiz. Bunları konuşmak kehanete girer.

İkinci Dünya Savaşı'nın kıtlıklar ve enflasyonlu dünyasını, bir "yapay bolluk" içinde yaşayan bugünün kuşakları kavrayamazlar. O koşullarda devlet yoksullaşırken, büyük toprak sahipleri ve tüccar ittifakı zenginleşmiştir. Siyasette uzlaşma damarı bu zenginleşmeyi hissederek genişlerken, toplumun ana enerjisi, yani siyasal enerji de yavaş yavaş sönmüştür.

Yeni başlangıç gerekiyordu. "Siyaset tarihine girmeyelim" dedik. Yalnız, şunu görmek zor değildir: Ülkenin yazgısı başka bir "tarihi zaman"ın oluşmasına bağlı oldu. Yazgı artık kentlerde belirlenecekti. İşçi sınıfı sahneye çıkmaya hazırlanıyordu. Yeni "tarihi zaman"da demokratik devrimin belgesi CHP'nin 1959 Ocak ayındaki "İlk Hedefler Beyannamesi"dir, yani 1961 Anayasası'nın esasıdır. (Bunu bugünkü CHP kuşağı bilmeyebilir.) 1960'lar ve 1970'ler ise yepyeni bir "tarihi zaman" olacak. Şimdi konumuz değil.

UYGULAMALAR		GALERİ		<p>İlhan Selçuk'un Yazıları</p> <p>21 Haziran 2010 tarihinde yitirdiğimiz Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı İlhan Selçuk'un yazılarından seçmeleri okurlarımızla buluşturuyoruz. Bu köşede aydınlanmanın bilgesi Selçuk'un günümüzde ışık tutan yazılarını bulabileceksiniz.</p>
E-Gazete	Gazete Manşetleri	Video Haberler	Foto Haberler	
Kirliyorum Kitapları	Hava Durumu			
Reklam				

BÖLÜMLER

Astronji	Bilim ve Teknoloji	Cumhuriyet'in Egəsi	Çalışma Yaşamı	Çevre	Çizimler
Dünya	Eğitim	Ekonomi	Gezi	Kitap	Konser
Kültür-Sanat	Otomobil	Pazar Yazıları	Piyasalar	Sağlık	Sinema
Siyaset	Spor	Tiyatro	Türkiye	Yaşam	Yazı Dizileri
Yerel Yönetimler					